

Kamil Wszółek
(imię i nazwisko Kandydata)

Streszczenie rozprawy doktorskiej

Reprezentacje dziennikarzy i profesji dziennikarskiej w polskiej kinematografii w latach 1945 - 2015 a profesjonalna autodefinicja i społeczne postrzeganie zawodu dziennikarza

(tytuł rozprawy doktorskiej w j. polskim)

Film i telewizja dostarczają odbiorcom licznych wizerunków samych siebie, czyli mediów, a także profesji dziennikarskiej i zawodów okołomedialnych. Wizerunki te konstruowane są zarówno w związku z agendą samych mediów, jak i z kontekstem kulturowym, oczekiwaniami mocodawców politycznych, potrzebami opinii publicznej oraz społeczną percepcją najważniejszych bieżących problemów społecznych. Media masowe nie są jedynie instrumentem szeroko rozumianej komunikacji, ale także swego rodzaju zwierciadłem, w którym odbija się obraz społeczeństwa. Jednocześnie są narzędziem przy pomocy którego obraz ten jest kształtowany. W związku z tym możemy przyjąć, że w danym miejscu i czasie, media zarówno odbijają percepcję profesji dziennikarskiej i dziennikarzy, jak i mają wpływ na jej konstruowanie. Zarówno na poziomie indywidualnym, jak i zbiorowym, autodefinicje, role społeczne i tożsamości nie są bowiem jedynie rezultatem rzeczywistych interakcji w społeczeństwie. Kultura tworzona i utrwalana w medialnych obrazach dostarcza reprezentacji rzeczywistości. Te następnie stają się jednym ze sposobów postrzegania innych grup społecznych i zawodowych, politycznych czy nawet religijnych w szeroko rozumianej przestrzeni publicznej.

Tematem rozprawy doktorskiej są reprezentacje dziennikarzy i profesji dziennikarskiej w polskiej kinematografii w latach 1945 - 2015. Na reprezentację te patrzę przez pryzmat profesjonalnej autodefinicji i społecznego postrzegania zawodu dziennikarza, dlatego odwołuje się bezpośrednio do polskiego krajobrazu politycznego, społecznego i medialnego podzielonego przez istotne wydarzenia tzw. kamienie milowe powojennej historii Polski. Ekranowe przedstawienia dziennikarza nie zawsze korespondują z polską rzeczywistością czy

nawet jej wycinkiem. Nie oznacza to jednak, że na podstawie tych wizerunków nie można poszukiwać odpowiedzi na wiele nurtujących badaczy pytań dotyczących dziennikarstwa w różnych okresach historii Polski. Warunkiem koniecznym do tego typu rozważań jest uwzględnienie towarzyszących ewolucji reprezentacji profesji dziennikarskiej w polskim kinie kontekstów historycznych i konwencji artystycznych.

Sztuka filmowa jest ważnym czynnikiem kształtującym społeczne opinie o tym, czym jest dziennikarstwo i jakie powinno ono być. Społeczne reprezentacje profesji dziennikarskiej w filmie tworzą bowiem pewną strukturę poznawczą, która pośredniczy między jednostkami a rzeczywistością społeczną, tworząc zasady i relacje w sferze publicznej. Historie dziennikarzy ukazane na ekranie to opowieści dotyczące między innymi problemów etyki dziennikarskiej, koncepcji prasy jako „czwartej władzy”, obnażania hipokryzji w kręgach rządowych i biznesowych, a także dylematów wyboru pomiędzy niezależnością zawodową a służbą systemowi politycznemu.

Jak się okazuje, profesja dziennikarska ma niezwykle silną reprezentację w kulturze popularnej. The Image of the Journalist in Popular Culture (IJPC) - internetowa baza materiałów audiowizualnych zawierających wizerunki dziennikarzy i reprezentacje mediów masowych obejmuje ponad 98 tysięcy pozycji i, jak twierdzą prowadzący ją badacze z Annenberg School for Communications and Journalism, codziennie pojawiają się nowe teksty. Reprezentacje dziennikarzy w polskiej kinematografii nie zostały dotąd całościowo przeanalizowane, a baza IJPC zawiera jedynie 146 wpisów dotyczących Polski. Tylko na potrzeby niniejszej dysertacji powstała baza postaci dziennikarzy w polskiej kinematografii od 1945 do 2015 roku zawierająca 634 pozycji. Zdecydowana większość z nich została poddana analizie. Wielkość bazy reprezentacji profesji dziennikarskiej w polskiej kinematografii potwierdza znaczenie, a rozpiętość czasowa od 1945 do 2015 roku pozwala dostrzec złożoność tych postaci w zmieniających się warunkach społecznych i politycznych. Warto podkreślić szczególną cechę badanego okresu. Upadek komunizmu w Polsce pod koniec lat osiemdziesiątych ubiegłego wieku rozpoczął proces transformacji systemu politycznego, gospodarczego oraz społecznego. Transformacja ustrojowa zapoczątkowała także szereg zmian w systemie medialnym oraz w funkcjonowaniu zawodu dziennikarza.

Nie jest to rozprawa wyłącznie o dziennikarzach, ale też nie jedynie o ich filmowych reprezentacjach. Celem badań jest przedstawienie sposobu reprezentowania i typów dziennikarzy w polskiej kinematografii, a także ukazanie ewolucji przedstawienia tego zawodu w filmie polskim na przestrzeni lat - przy jednoczesnym umieszczeniu ich w

kontekście profesjonalnej autodefinicji zawodu oraz społecznego postrzegania profesji dziennikarskiej. Temat pracy, ze względu na przedmiot i metodologię badań, mieści się w obszarze i dziedzinie nauk społecznych. Ze względu na naturę badanych mediów praca ma charakter interdyscyplinarny, gdyż problem naukowy usytuowany jest na pograniczu perspektywy filmoznawczej oraz medioznawczej. Dlatego metodologia badań obejmuje zarówno techniki medioznawcze, jak i filmoznawcze. Podstawowej perspektywy teoretycznej dostarcza teoria reprezentacji S. Moscoviciego, natomiast metodologia pracy zbudowana została wokół koncepcji reprezentacji S. Halla, która jest bliższa nauce o komunikowaniu.

Badania zaprojektowane zostały w dwóch, wzajemnie powiązanych częściach. Pierwsza z nich to analiza wizerunków dziennikarzy w polskim filmie. Druga to analiza dokumentów, zapisanych wspomnień, a także wyników badań opinii publicznej na temat profesji dziennikarskiej. Przedmiotem analizy były zatem wybrane filmowe pierwszoplanowe i drugoplanowe wizerunki dziennikarzy. Na potrzeby konceptualizacji i operacjonalizacji zagadnienia w wybranym okresie 1945-2015 zidentyfikowano 289 tytułów (zarówno filmów jak i seriali), w których występuje 634 dziennikarzy. Wybrane seriale telewizyjne zostały uwzględnione w badaniach ze względu na to, że stanowią one swoistą odmianę sztuki filmowej, ale przede wszystkim z powodu dużego znaczenia telewizji w komunikacji społecznej w Polsce w XX wieku. Materiał badawczy został poddany analizie zgodnie z wytycznymi analizy reprezentacji, analizy narratologicznej, a także z wykorzystaniem metod semiologicznych oraz – w ograniczonym zakresie – narzędzi krytycznej analizy dyskursu. Ze względu na niezwykle obszerny materiał badawczy w pierwszym etapie został on poddany analizie ilościowej, w drugim - analizie jakościowej.

Efektem końcowym jest zapis reprezentacji społecznych i ewolucji wizerunku profesji dziennikarskiej w kinie polskim od 1945 do 2015 roku przedstawiony na tle realiów politycznych, obowiązujących w danym okresie norm prawa, postaw społecznych w stosunku do mediów oraz rzeczywistych doświadczeń dziennikarzy. Dodatkowym rezultatem dysertacji jest pełny indeks polskich filmów fabularnych zawierających reprezentacje profesji dziennikarskiej, mogący stanowić bazę do dalszych analiz.

Kraków, dnia 20.06.2023

.....
(podpis Kandydata)

Kamil Wszótek

(imię i nazwisko Kandydata)

SUMMARY

Representation of journalists and the journalistic profession in Polish cinematography in the years 1945 - 2015 and professional self-definition and social perception of the journalistic profession

(tytuł rozprawy doktorskiej w j. angielskim)

Film and television provide the audience with numerous images of themselves, i.e. media, but also of the journalistic profession and media-related professions. These images are connected with the media's agenda, but also embrace the cultural context, expectations of political principals, needs of public opinion and the social perception

of the most important current social problems. Mass media are not only an instrument of broadly understood communication, but also a kind of a mirror reflecting the picture of the given society. Therefore, we can assume that in a given place and time media both reflect the perception of the journalistic profession and journalists, and have

an impact on its creation. Both at the individual and collective level, self-definitions, social roles and identities are not just the result of actual interactions in the society. Culture created and preserved in media images provide depictions of reality, becoming later one of the ways of perceiving other social and professional, political or even religious groups in the broadly understood public space. The subject of my PhD dissertation is the depiction of journalists and the journalistic profession in Polish cinematography in the years 1945 - 2015.

I scrutinize it through the prism of professional self-definition as well as social perception of the journalistic profession, which is why I refer directly to the Polish political, social and media landscape divided by important events, the so-called milestones of post-war Polish history. Depictions of journalists on the screen do not always correspond to the Polish reality or even a bit of it. This does not mean, however, that on the basis of these images one cannot look for answers to many questions that have been bothering researchers and that concern journalism in various periods of the Polish history. A necessary condition

for this type of consideration is to take into account the historical contexts and artistic conventions accompanying the evolution of the depiction of journalists in the Polish cinema.

The art of film-making is an important factor in shaping public opinion about what journalism is and what it should be like. Social representations of the journalistic profession in a movie create a certain cognitive structure that mediates between individuals and social reality, shaping rules and relationships in the public sphere. Stories of journalists shown on the screen are stories touching, among others,

the problems of journalistic ethics, the concept of the press as the Fourth Estate exposing hypocrisy in government and business circles, as well as the dilemma of choosing between professional independence and serving the political system. As it turns out,

journalism has an extremely strong representation in pop culture. The Image of the Journalist in Popular Culture (IJPC) - an online database of audio-visual materials containing images of journalists and mass media depictions, includes over 98,000 entries and, according to the researchers from the Annenberg School for Communications and Journalism who run the database, new entries appear every day. Depictions of journalists in Polish cinematography have not been comprehensively analysed yet, and the IJPC database contains only 146 entries concerning Poland. Only for the purposes of this dissertation, a database of journalists in Polish cinematography covering years 1945 to 2015 was created, and it contains 634 entries. The vast majority of them have been analysed.

The size of the journalists' depictions database confirms the importance, and the time span from 1945 to 2015 allows to see the complexity of these characters in the changing social and political conditions. It is worth to stress a particular feature of the analysed period. The fall of communism in Poland in the late 1980s started the process of transformation of the political, economic and social system. The political transformation also initiated a number of changes in the media system and in functioning of journalists.

This paper is not only about journalists, and not only about their film representations. The aim of the research is to show the way of depicting journalists and the types of them appearing in the Polish cinematography, as well as the evolution of how this profession was presented in Polish film over the years, placing in all at the same time in the context of professional self-definition and the social perception of the journalism. The subject of the work, due to the subject and methodology of research, falls within the field of social sciences. Due to the nature of the studied media, the work is interdisciplinary, as the

scientific problem is situated on the borderline of film studies and media studies. Therefore, the research methodology includes both media and film studies methods. The basic theoretical perspective is provided by S. Moscovici's theory of representation, while the methodology of the work was built around S. Hall's concept of representation, which is closer to the science of communication.

The research was designed in two interrelated parts. The first one concentrates on an analysis of the images of journalists in Polish film. The second is the analysis

of documents, recorded memories, as well as the results of public opinion polls on the journalistic profession. Therefore, the subject of the analysis were selected leading and supporting depictions of journalists on the screen. For the purposes of conceptualization and operationalization of the issue in the selected period of 1945-2015, 289 titles (both films and TV series) were identified, featuring 634 journalists. Selected TV series were included in the research due to the fact that they are a kind of movie-making art, but above all because of the great importance of television in social communication in Poland in the 20th century. The research material was analysed in accordance with the guidelines of representation analysis, narrative analysis, as well as with the use of semiological approach and, to a limited extent, tools of critical discourse analysis. Due to the extremely extensive research material, it was subjected to quantitative analysis in the first, and qualitative analysis in the second stage.

The final result is a record of social representations and the evolution of the image of the journalistic profession in the Polish cinema from 1945 to 2015, presented against the background of political realities, legal norms in force at a given period, social attitudes towards the media and the real experiences of journalists. An additional result of the paper is a full index of Polish feature films containing representations of the journalistic profession, which can be a basis for further analysis.

Kraków, dnia 20.06.2023

.....
(podpis Kandydata)